[א]אבל מטמא הוא למת מצוה אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה׳ שאני התם דכתיב ולאחותו וליגמר מינה [א]שב ואל תעשה שאני: אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא [ב]אי משום תנויי בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן שיתא סדרי וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין [ג]האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה [ד]זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן ולית דמשגח בן אמר ליה קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה להיא כותית דהות לבישא [ה]כרבלתא בשוקא סבר דבת ישראל היא קם קרעיה מינה אגלאי מילתא דכותית היא שיימוה בארבע מאה זוזי א״ל מה שמך אמרה ליה מתון אמר לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא: רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל °ויתיב אשערי דטבילה אמר להו הכי טבילו והכי טבילו אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מיצר הרע (א) אמר להו דמיין באפאי כי קאקי חיורי [ו]ר׳ יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב [ז]אשערי דטבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מעינא בישא אמר להו אנא [ח]מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב [1]בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא [2]וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם ואב״א עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו:

מתני׳ [ב]נשים ועבדים וקטנים פטורין מק״ש ומן

אבל מטמא הוא למת מצוה. והוא כבוד הבריות ודוחה דבר תורה: **שב ואל תעשה שאני.** דברים רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידים אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו כגון תקיעת שופר ולולב בשבת וסדין בציצית ודכוותייהו טובא ביבמות (דף צ:) אבל מעקר בידים לא והלובש כלאים עוקרו במעשה ממש שהוא לובשו. וטומאת גופיה שהותרה לכהן ולנזיר ליטמא למת מצוה דקא מעקר בידים מפני כבוד הבריות דלאו שב ואל תעשה הוא. היינו טעמא דלא גמרינן מיניה דהתם (ב) לאו כבוד הבריות הוא דדחי לא תעשה דידה דמעיקרא כשנכתב ל״ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב כשם שלא נכתב על הקרובים אבל השבת אבדה ופסח לכל ישראל נאמר ואל כבוד הבריות נתנו לדחות ע״כ היינו דדחייתן אינה בידים אלא בישיבתו תדחה המצוה אבל כלאים דבמעשה ידיו ידחה הזהיר באזהרתו: **בנזיקין הוה.** לא היו גדולים בכל גמרא של ד׳ סדרים אלא ט) בתלתא בבי שלנו. והאי מילתא נקט הכא משום דמיירי שמוסרין נפשם על קדושת השם ועד השתא איירי נמי במי שמבזה עצמו על קדושת השם לפשוט כלאים בשוק: **האשה שכובשת ירק או זיתים שכבשן בטרפיהן.** משנה היא במס׳ עוקצין י): **טהורים.** שמוסקין זיתים עם העלין כדי לאחזן בהן דהוו להו עלין יד לזיתים להביא להם טומאה כדאמרינן בהעור והרוטב (חולין קיח.) שהיד מביא טומאה על האוכל ואם כבשן בטרפיהן בחומץ בטלה תורת יד מן העלין לפי שהכבישה מרקבתן ומרככתן ואינן ראוין שוב לאחוז בהן: **הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא.** כלומר טעם המשניות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמ׳: **בתליסר מתיבתא.** בי״ג פנים יש בינינו משנה וברייתא של ששה סדרים ומסכת עוקצין גם היא בי״ג פנים כגון משנת רבי ור׳ חייא ומשנת בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל והכי אמרינן במסכת נדרים (דף מא.) רבי מתני הלכתא בי״ג פנים: **כרבלתא.** שם לבוש חשוב כמו פטשיהון וכרבלתהון (דניאל ג): **מתון מתון.** לשון מאתן: **ד׳ מאות.** ב׳ פעמים ב׳ מאות כלומר השם גרס לי. לשון אחר מתון מתון לשון המתנה אם המתנתי הייתי משתכר ד׳ מאות זוז: **כי קאקי חיורי.** אווזים לבנים: **ר׳ יוחנן.** אדם יפה תואר היה דאמרי׳ בהשוכר את הפועלים (ב״מ דף פד.) שופריה דר׳ אבהו מעין שופריה וכו׳: **עולי עין.** מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן: **שלא רצתה לזון.** ליהנות מאשת אדוניו: **מתני׳ נשים ועבדים וקטנים פטורים מק״ש.** שהיא מ״ע שהזמן גרמא וקי״ל בקדושין (דף כט.) דנשים פטורות מדאורייתא. ותפילין נמי מ״ע שהזמן גרמא דסבר לילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו כ): **קטנים.** אפי׳ קטן שהגיע לחנוך לא הטילו על אביו לחנכו בק״ש לפי שאינו מצוי תמיד כשמגיע זמן ק״ש: ומן

לא יטמא אפי׳ עושה פסחו גרידא וא״ת מהיכא פשיטא ליה אמרת לא יטמא וי״ל כדפירש״י דלא אתי עשה שאין בו כרת כטומאת קרובים וידחה עשה שיש בו כרת כגון עושה פסח וגם מילה שייך בה כרת וא״ת התם דפריך על מעשה דיוסף הכהן מנ״ל [לתלמודא] דהכא מיירי בעושה פסחו לחוד וי״ל מדלא כייל גבי עושה פסחו כמו גבי אחרים מי שהיה נזיר וכהן הדיוט דמעיקרא נקט נזיר לחוד ואח״כ נזיר וכהן הדיוט וכו׳ וא״ת מנא ליה ל) (לתלמודא) דהאי קרא בעושה פסחו ולמול את בנו הא קרא כתיב בנזיר וי״ל אם אינו ענין בנזיר דהא כתיבי פסוקים אחרים דמטמא במת מצוה תנהו ענין להולך לשחוט פסחו וכו׳. והשר מקוצי מיישב פירש״י דמיירי הכא דיש בו כל הקדושות הללו כו׳ ומ״מ פריך התם גבי יוסף הכהן דע״כ אף בעושה פסח גרידא אינו רשאי לטמא דאי ס״ד עושה פסח מטמא לקרובים. ולאחותו למה לי למימר דמטמא למת מצוה כיון דמטמא לקרובים אלמא עושה פסחו אינו מעלה עליו שום חומרא טפי א״כ פשיטא דמטמא למת מצוה וכי תימא מכל מקום צריך קרא דמטמא למת מצוה מפני שיש בו ג׳ קדושות נזיר וכהן ועושה פסח ולעולם אימא לך דעושה פסח גרידא מטמא לקרובים לא היא דהא כבר שמעינן מלאביו ולאמו ולאחיו דנזיר וכ״ג לא מהני מידי למת מצוה א״כ ע״כ קראי לא אצטריכו אלא למעלה דפסח ולמה לי פשיטא דאי מטמא לקרובים כ״ש למת מצוה ואע״ג דאצטריך קרא דלאמו לכהן הדיוט ונזיר דמטמא למת מצוה אע״ג דכתב קרא דמטמא לקרובים ואצטריך קרא שהן ב׳ קדושות אע״ג דשמעינן כבר דמעלה דנזיר לא מהני מידי למת מצוה מלאביו ה״מ כהן דקדושתו קדושת עולם ומשום הכי יש לנו לומר כי יש לו שתי קדושות דטפי קדושה ולכך אצטריך קרא אבל עושה פסח שקדושתו לפי שעה אם אתה מתיר לו לקרובים ה״ה למת מצוה מכ״ש דמאי חזית ליתן לו קדושה טפי גבי מת מצוה יותר מן הקרובים. א״נ יש לפרש בקוצר הברייתא מדתניא גרידא על ישראל נזיר ואח״כ נזיר וכהן הדיוט ואח״כ נזיר וכ״ג וא״כ מסברא יש לנו לומר (כי יש) דאינו מטמא לקרובים כמו נזיר וכלהו אינך ודוק מעלמך: **שב ואל תעשה שאני.** וא״ת נזיר וכ״ג קום עשה הוא דיטמא למת ותירץ רש״י דקרא גלי לן דלאו דלא יטמא לא נאמר גבי מת מצוה ולא נהירא דא״כ כל מקום דאמרי׳ שעשה דוחה ל״ת לקרי שב ואל תעשה וכו׳ והיאך קרי ליה דחייה אימא שאינו דחייה דהתם לא נאמר הלאו ועוד דהא מילה ותמיד ופסח דדחו שבת כדאמרינן פרק אלו דברים (פסחים דף סט:) אלמא מקרי שפיר דחייה. אלא נראה דמנזיר לא גמרינן דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה וכן מכהן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל: **זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים.** פירש הקונטרס כיון דכבשן בקדרה בטלים מתורת יד להביא טומאה ולא נהירא דא״כ מאי האי דקאמר עלה שלא נכבשו אלא למראה מה נתינת טעם יש דבטלינהו מתורת יד לכך נראה לפרש דטהורים משום דאותן עלין לא חשיבי אוכל שאין ראוין לאכילה אלא ע״י אותה כבישה בקדרה שלא נכבשו אלא למראה כלומר מה שכבש העלין עמהן לא כבשן אלא להראות שהזיתים נאים וחדשים ומשום הכי טהורים. אבל כבשן להיות ראויין לאכילה מעשה שיהו מתוקנין לראיית אכילה טמאים: **תליסר מתיבתא.** יש מפרשין תליסר ישיבות יש בנו שבקיאים ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגיל בגמ׳ כמו תליסר (חולין מד:) זוזי פשיטי ורש״י פי׳ בע״א מ): **וקטנים פטורין מק״ש.** פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא[א] דהא פ׳ לולב הגזול (סוכה דף מב.) אמרי׳ קטן היודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דשייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק״ש נמי יש לחייבו יותר[ב] מסתמא מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק״ש ונראה לר״ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך ומיהו סיפא דקתני וחייבין בתפלה היה ר״י ר״ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוו להו לחייבו בתפלה ולא נהירא דאם כן לא הוו להו קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורים בכל ענין וקטנים אינם פטורים אלא בשלא הגיע ואין יודע לשמור תפליו ופי׳ ר״ת דודאי איירי הכל בקטן שלא הגיע לחנוך וחייבין דסיפא קאי אנשים ועבדים לחוד אבל קטנים פטורים מכל וכל כיון דלא הגיע לחנוך וא״ת א״כ אמאי תנא קטנים בהדי נשים ועבדים כיון דאין שוין כדפרישית וי״ל דכן דרך התנא לשנות יחד נשים וקטנים שלא הגיעו לחנוך כמו[ג] נשים ועבדים וקטנים פטורים מסוכה (סוכה דף כח.):

בתפלה

מסורת הש״ס

א) [עי׳ תוס׳ ב״מ ל: ד״ה אלא ותוס׳ שבועות ל: ד״ה אבל וע׳ יבמות צ: תוד״ה כולהו], ב) תענית דף כ. סנהדרין קו: ע״ש, ג) טהרות פ״ב משנה א, ד) עוקצין פ״ב משנה א [ועי׳ רש״י סנה׳ קו: ורש״י בתענית כד:], ה) [פי׳ בגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולא שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה. ערוך], ו) ב״מ פד. [כל הענין וע״ש, ז) [עי׳ תוס׳ ב״מ פד. ד״ה יתיב], ח) לקמן נה: סוטה לו: ב״ב קיח., ט) [ובסנהדרין ובתענית פירש״י בסדר נזיקין ע״ש], י) [עי׳ רש״י דתענית כד: ובסנהדרין קו:], כ) [עירובין צו.], ל) [רש״א מ״ז], מ) וע״ע רש״י שבת קיט. ד״ה תריסר וצ״ל תליסר ותוס׳ ב״ב קלג: ד״ה עליתא ורש״י ותוס׳ חולין לה: ד״ה תריסר וצ״ל תליסר,

תורה אור השלם

1. בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר: בראשית מט כב
2. הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: בראשית מח טז

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ לא קא מסתפי מר מיצר הרע. נ״ב הא דלא אמרו ליה מעינא בישא כדאמרי׳ גבי ר׳ יוחנן היינו משום דר״י הוו מסתכלי ביה ושייך ביה עינא בישא משא״כ רב גידל אבל קשיא אמאי לא אמרי לר״י לא מסתפי מר מיצר הרע וי״ל משום דר״י עפעפיו מכסין את עיניו ולא ראה כדאי׳ בתענית דף ט. בעובדא דינוקא דל עינייה וחזא וכן בב״ק דף קיז. אמר להו דלו לי עיני: (ב) רש״י ד״ה שב ואל תעשה וכו׳ דהתם לאו משום כבוד הבריות וכו׳ לדחות ע״כ ה״ט דלדחייתן:

גליון הש״ס

גמ׳ רב גידל הוה רגיל כו׳ ויתיב כו׳. עי׳ תו׳ פסחים קי ע״א ד״ה האי מאן:

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש כתב, ואין נראה לר׳ יעקב מדאמרינן וכו׳. ב. בתוס׳ רי״ש כתב, לחייבו יותר מהרה מסתמא. ג. בתוס׳ רי״ש כתב. שלא הגיעו לחינוך לענין פטורים ביחד.

מוסף רש״י

הובא בסוף המסכת.

רב ניסים גאון

לעיין בהם מדרך דעתנו היה עולה על לבנו כי בהזכירו את האב שמעלתו למעלה מכולם והאם עם הבנים חייבים בכבודו לא היה צריך להזכיר את השאר והיינו אומרים אם הזהיר הכתוב מליטמא לאב שהוא עדיף מכולם כל שכן לשאר קרובין שהם פחותין ממנו ולא היינו יודעין מה צורך היה לו להזכיר האם והאח והאחות עד ששמענו קבלה של חכמים שבירורם ופירושם ואמרו כי לאביו ולאמו צריך הדבר להזכיר את שניהם שאם היה מזכיר את אחד מהן לא היינו למדין ממנו חברו לפי שכל אחד מהם יש לו מעלה מיוחדת לו ואינה כחברו שהאב עדיף מן האם שבנו מיוחס אחריו ולא אחר האם והאם יש לה יתרון על האב מפני שהיא ודאי אמו ואביו אינו ודאי אלא חזקה שאפשר שתזנה אמו ותהר לזנונים ויהיה זה הבן מאיש אחר זולתי בעלה ולפיכך הוצרך לומר לאביו ולאמו ואיתא במסכת נזיר בפרק כהן גדול ונזיר אינן מטמאין לקרוביהן (דף מט) לאביו ולאמו למה לי צריכא דאי כתב רחמנא אביו הוה אמינא היינו טעמא דלא מיטמא ליה משום דחזקה בעלמא הוא אבל אמו (היא) דוודאי ילדתיה ליטמא לה ואי כתב רחמנא אמו הוה אמינא אמו היא דלא מיטמי לה דלא אזיל זרעה בתרה אבל אביו כיון דאמר רחמנא (במדבר א)

עין משפט נר מצוה

כה א מיי׳ פ״ג מהלכות אבל הלכה ח [ופ״י מהל׳ כלאים הל׳ כט] טור שו״ע יו״ד סימן שעב סעיף א:

כו ב מיי׳ פ״ד מהלכות ק״ש [הל׳ א] סמג עשין יח טור ושו״ע או״ח סימן ע סעיף א ב:

רבינו חננאל

וליגמר מינה, שב ואל תעשה שאני. פי׳, לא ענש הקב״ה למיטמא ובטל מלעשות פסח, אלא ענש כרת לטהור ולמי שלא היה בדרך רחוקה וביטל ולא עשה פסח, ולא עבר המיטמא אלא מפני שגרם לבטל הפסח ויכול לעשות פסח שני. וזהו שב ואל תעשה שאני, כלומר קל הוא זה ולפיכך דחאו כבוד מת מצוה. אבל לאו דכלאים וכיוצא בו שהוא לאו גמור אינה נדחה מפני כבוד הבריות. וקי״ל דסדין בציצית וכבשי עצרת ולולב ושופר והזאה וערל ואזמל הני כולהו שב ואל תעשה נינהו. וכן בסוף פרק האשה דפסחים ובהאשה רבה דיבמות. **זתים שכבשן בטרפיהן.** פי׳ זו המשנה בעוקצין וראש הפרק הוא זתים שכבשן בטרפיהם טהורים לפי שלא כבשן אלא למראה. והיה אומר לתלמידיו **הויות דרב ושמואל קחזינא הכא.** כלומר הלכה קשה היא וצריכה יגיעה כמו הויות דרב ושמואל. **כלהו תנויי בנזיקין הוה** פי׳, באותן הדורות לא היו יגעים אלא בדברים הקשים אבל השאר פשוטים היו להם ולא היו צריכין לטרוח בהן. **פי׳ אחר.** זתים שכבשן בטרפיהן ונגע שרץ לטרפיהן שהן חוץ לקדירה לא טימא למה שבקדירה. האשה שכובשת ירק בקדירה ותולה ממנה ירק חוץ לקדירה ונגע בה שרץ אין מטמא למה שבקדירה. **ואנן קא מתניתן בעוקצין י״ג מתיבתא.** פי׳ י״ג אפי. ס״א מתיבתין ומפרשין עניינים. **כי הא דרב אדא בר אהבה חזא להך איתתא דלבשה כרבלתא בשוקא.** פי׳, בגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולא, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה. **היינו דאמרי אינשי** תון מתון ארבע מאה זוזי שוי. פי׳ הממתין ואינו ממהר מרויח ת׳ זוזי. **רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי וכו׳.** שלא יפגעו בה כלב או חזיר או חמור או דבר טמא. **אל תקרי עין אלא עלי ין.** כלומר, בואי העין במקום אחר ואל תזיקני.

רב ניסים גאון (המשך)

למשפחותם ולבית אבותם אימא ליטמי ליה קמ״ל ועוד אמרו (שם דף מח) אם הוצרך לומר אביו ואמו למה הזכיר עוד את אחיו והלא אין צריך להזכירו מפני שהוא נלמד מאביו ואמו זה שהזכיר את אחיו לא לצורך עצמו נאמר אלא ללמד על מת מצוה שאין לו קוברין נאמר שמותר לנזיר להטמא לו ולהתעסק בקבורתו כדתניא לאחיו אינו מיטמא אבל מטמא למת מצוה ונשתיירה עדיין אחותו ושאלנו עליה למה הוצרך הכתוב עוד להזכירה ולאחותו מה תלמוד והשבנו כי הוצרך להזכירה ללמוד ממנה תוספת תלמוד שהנזיר אפי׳ אם היה הולך לעשות מצוה ונזדמן לו מת מצוה שיניח את המצוה שהיה סובר לעשותה ויטמא למת מצוה ויתעסק בו עד שיקברנו ולפיכך הזכיר הכתוב את אחותו כי כשהזכיר אחיו למדנו כי הנזיר מטמא למת מצוה בזמן שאינו מתעסק למצוה אחרת והוצרכנו עוד לידע אם בזמן כשהוא עוסק במצוה יניחנה ויתעסק במת מצוה אם לאו אתא ולאחותו ללמד כי מת מצוה קודם כמו שאמרו הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כו׳ ת״ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה ודרשינן ליה תו בדרך אחרת לאביו לאביו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה ולאמו שאם היה כהן והוא נזיר לאמו לאמו אינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה לאחיו שאם היה כהן גדול והוא נזיר לאחיו אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה ולאחותו מה